

Resultaten van de enquête over wintersterfte 2019-2020 (2)

Tekst Bram Cornelissen en Jolanda Tom

In het eerste deel van dit artikel (Bijhouden 2021-1) stonden we stil bij de vraag hoe de wintersterfte-enquête wordt uitgevoerd en bij de basisgetallen van de bijhouderij. In dit tweede deel gaan we verder met de COLOSS-vragen, die ook in internationaal verband gebruikt worden voor een vergelijking van resultaten tussen deelnemende landen. Voor COLOSS geldt dat responsen alleen gebruikt kunnen worden als op alle 'verplichte' COLOSS-vragen een antwoord is gegeven. We houden dan de gegevens van 1.857 respondenten over voor verdere analyse. We kunnen in dit verslag niet op alle vragen ingaan, maar pakken de belangrijkste zaken eruit.

Achtergrond wintersterfte

Allereerst kunnen we met de COLOSS-vragen dieper ingegaan op de achtergrond van de wintersterfte en het verlies van volken. In de COLOSS-vragen wordt het verlies van volken op hoofdlijnen in drie categorieën verdeeld: (1) volken verloren door onoplosbare koninginnenproblemen, (2) volken verloren natuurrampen, calamiteiten en/of vandalisme en (3) verdwenen of dode bijenvolken. Als we kijken naar de respondenten die volken verloren, dan geeft 47% aan dat onoplosbare koninginnenproblemen bij één of meer volken aan de basis staat van het verlies. Slechts 3% geeft te kennen één of meer volken verloren te hebben door natuurrampen, calamiteiten of vandalisme en nog eens 47% van de respondenten met sterfte gaf aan dat volken dood waren of verdwenen. Als we naar die laatste categorie kijken, zien we dat iets minder dan de helft (48%) van deze groep respondenten aangeeft dat bij één of meer bijenvolken de kast vrijwel leeg aangetroffen werd. Slechts een tiende van de respondenten met sterfte geeft aan dat één of meer volken door verhongering zijn dood gegaan.

Tabel 1. Respons op de vraag welke symptomen geobserveerd zijn bij dode volken. Weergegeven is het percentage van de respondenten (n=422) dat symptomen waarnam. Er waren meer antwoorden mogelijk

Symptomen	% respondenten
Veel dode bijen in en rond de kast	33
Geen of weinig dode bijen	48
Dode werksters, geen voer	11
Dode werksters, wel voer	23
Geen van de genoemde symptomen	6

We kunnen nu nog verder ingaan op de bedrijfsmethode die bijhouders hanteren, te beginnen met het vervangen van koninginnen, al dan niet door koninginnen in te voeren, of door aan zwermverhinderende te doen. Van de volken die in 2019 de winter ingingen had 65% dat jaar een nieuwe koningin gekregen. Dit is vergelijkbaar met 2018, toen 64% van de bijenvolken een koningin uit dat jaar had.

Hoe zit het met andere aspecten van de bedrijfsvoering? Bijna de helft van de respondenten (46%) vernieuwt tot een-

derde van de raten in hun volken, 36% vernieuwt tussen de 30 en 50% van de raten en nog eens 10% van de respondenten vernieuwt meer dan 50% van de raten. Slechts 8% doet niet aan raatvervanging. Daarmee zijn de cijfers vrijwel gelijk aan die van vorig jaar. Het is ook niet te verwachten dat dergelijke details in de bedrijfsvoering van de gemiddelde bijhouder ineens veranderen. Een aantal andere details staan in tabel 2. Ten opzichte van vorig jaar zijn nauwelijks verschuivingen te zien in de respons. Het lijkt erop dat er een kleine toename is van respondenten die aangeven varroatolerante bijen te hebben en ook natuurlijke raatbouw lijkt wat meer toegepast, maar de verschuivingen zijn te klein en de tijdspanne te kort om van een trend te spreken.

Tabel 2. Respons op de vraag of bijhouders één of meer van de onderstaande kenmerken toepassen in hun bedrijfsvoering

kenmerk	ja	nee	weet ik niet
gaasbodem	85,6%	13,7%	0,7%
geïsoleerde kasten	24,3%	74,1%	1,6%
kunststofkasten	26,6%	73,3%	0,1%
varroatolerante bijen	11,5%	62,3%	26,2%
kleine broedcellen (<5,1 mm)	3,4%	79,3%	17,3%
natuurlijke ratenbouw	10,5%	88,5%	1,0%
aangekochte was	80,8%	18,7%	0,4%

Dracht

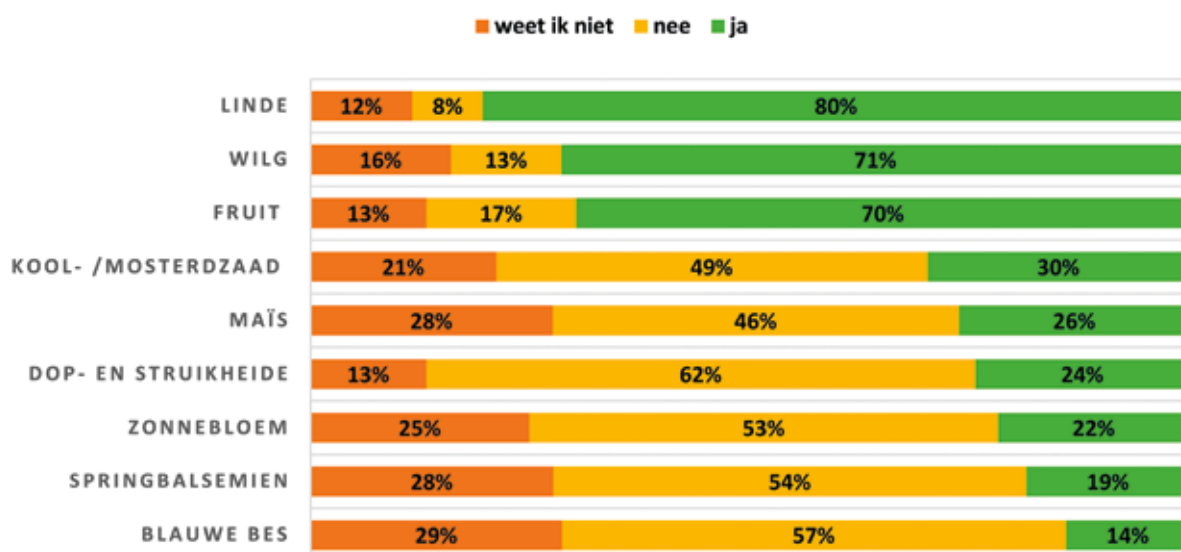
In het eerste deel van dit artikel gaven we de cijfers over de honingopbrengst in Nederland, maar we stelden ook nog wat andere vragen in relatie tot dracht. Net als in 2018 reisde 26% van de bijhouders naar een dracht. Het overgrote deel van de bijhouders laat hun volken dus staan op een vaste standplaats. Daarnaast vroegen we bijhouders ook welke drachten hun bijen benutten (figuur 1). Uiteraard is dit een kwalitatieve waarneming en niet per se de werkelijkheid. Het kan best zijn dat bijen op een dracht vliegen zonder dat het een bijhouder opvalt. Het kan ook zijn dat een bijhouder juist bewust een dracht opzoekt. Toch geeft het een beeld van de drachten die onze bijen benutten. Bovenaan staat de linde, waarvan maar liefst 80% van de respondenten aangeeft dat hun bijen deze dracht benutten. De heide, een traditionele dracht in Nederland, wordt maar door 24% van

Foto Bram Cornelissen

de respondenten opgemerkt. Dit is ook niet vreemd, aangezien heide uitsluitend op de voedselarme zandgronden en in de noordelijke duingebieden groeit en in areaal beperkt wordt door stikstofdepositie. Het heidelandschap in Nederland is veelal vergrast. Dat fruit en wilg 'hoog scoren' is niet vreemd. Deze drachten leveren in het voorjaar vaak de eerste stuifmeellogst die bijen terugbrengen naar het volk. Daarnaast komen beide soortgroepen wijdverspreid voor.

Als het seizoen voorbij en de honing al dan niet geslingerd is, worden de volken klaar gemaakt voor de winter. Op de vraag hoeveel suikeroplossing men als wintervoer meegeeft, antwoordt 8% dat men geen wintervoer aanbood aan de bijen in het najaar van 2019. Verreweg de grootste groep respondenten (47%) houdt zich aan het advies dat gegeven wordt vanuit de vereniging om tussen de 10 en 15 kg suikeroplossing te voeren.

Figuur 1. Respons op de vraag: welke drachten worden benut door uw bijen? Percentage respons van het totaal per dracht is weergegeven.

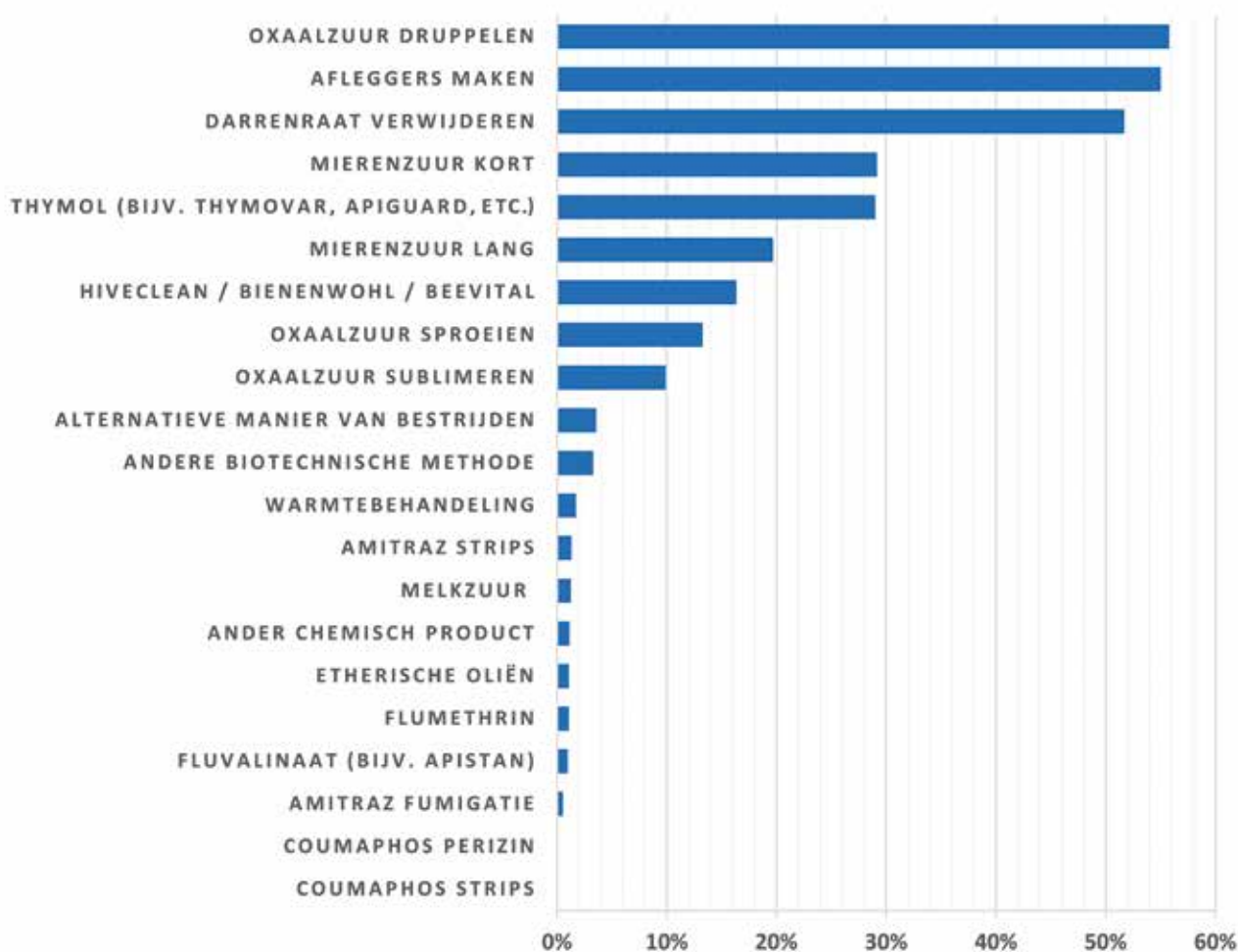
Ziekten en plagen

Het laatste deel van de COLOSS-enquête behelst de ziekten en plagen van bijen en met name de bestrijding van varroa. Van de respondenten geeft 43% te kennen dat ze de varroa-besmetting op één of andere manier monitoren. In 2018 was dit nog hoger met zo'n 60%. Waar in 2018 nog 7% van de respondenten aangaf varroa niet te bestrijden, is dit aandeel in 2019 iets meer dan verdubbeld (15%). Nog steeds bestrijdt 85% van de bijenhouders varroa wel. Hoe varroa bestreden wordt is in figuur 2 te zien. De percentages in deze figuur tellen niet op tot 100%, omdat bijenhouders nu eenmaal meerdere methoden in het jaar gebruiken. Van de respondenten gaf 56% te kennen in ieder geval één keer in het jaar oxaalzuur te druppelen. Ook gaf 55% aan dat ze afleggers maken. Dit percentage is erg hoog, en duidt eerder op het gebruik van zwermverhinderingsmethoden aan sich, dan zwermverhinderung met als doel het bestrijden van varroa. Verder verwijderd iets meer dan de helft van de respondenten darrenraat en kiest eenderde voor bestrijding met een korte mierenzuurbehandeling (bijvoorbeeld met een sponsdoekje) of een thymolproduct. Synthetisch-chemische bestrijding vindt nauwelijks plaats in Nederland. De respons geeft aan dat dit enkel incidenteel gebeurt. Verkreukeldeveugelvirus

(Deformed wing virus, DWV) werd door 23% van de respondenten in geringe mate aangetroffen.

Tot slot vroegen we bijenhouders of ze de Aziatische hoornaar op hun stand hadden waargenomen. Wel 10% van de respondenten gaf aan deze invasieve exoot te hebben gezien. Dit is opmerkelijk omdat er in 2019 slechts één nest is aangetroffen. Het gaat in de meeste gevallen dan ook waarschijnlijk om waarnemingen van andere soorten en dan meestal de Europese hoornaar. Het toont aan dat bijenhouders wel alert zijn op het waarnemen van hoornaars, maar mogelijk nog niet genoeg informatie hebben om de soort goed te kunnen onderscheiden van andere soorten.

De jaarlijkse wintersterfte-enquête biedt vele inkijkjes in wat er gebeurt in de bijenhouderij. Niet alleen het jaarlijkse wintersterfecijfer wordt berekend, maar ook andere relevante zaken worden behandeld. We krijgen bijvoorbeeld een overzicht van de omvang van de bijenhouderij, maar leren ook gaandeweg over trends die spelen, zoals veranderingen in de wijze waarop men tegen varroa aankijkt. Ook in 2021 rekenen we weer op de grote aantallen bijenhouders die ons voorzien van informatie, om zo de lijn voort te zetten. ●

Figuur 2. Respons op de vraag op welke manier men varroa heeft bestreden tussen maart 2019 en april 2020. De percentages vertegenwoordigen het aantal respondenten dat een bepaalde behandeling heeft toegepast. Respondenten kunnen meerdere behandelingen hebben toegepast in de genoemde periode.